

การวิเคราะห์แนวคิดเรื่องจิตว่างของฮวงโป
THE ANALYTICAL STUDY OF HUANG PO'S CONCEPT
OF THE EMPTY MIND

พระมหานรินทร์ นราสโภ (มาสุ่ม)¹,
จักรพรรณ วงศ์พรพวิณ², จรัส ลีกา³,
พระนรินทร์ สีสเตโช⁴ และ พระมหาใจสิงห์ สิริธมโม⁵
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2,3},
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด^{4,5}
PhramahaThanin Narasapho (Masum)¹,
Chakkapan Wongpornpavan², Jaras Leeka³,
PhraNarin Silatejo⁴ and PhramahaJaising Siridhammo⁵
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khonkaen Campus, Thailand ^{1,2,3}
Mahamakaut Buddhist University Roi Et Campus, Thailand ^{4,5}
Corresponding Author; Email: Tanintanin777@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิเคราะห์แนวคิดเรื่องจิตว่างของฮวงโป มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องจิตในพุทธปรัชญา (2) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องจิตของฮวงโป และ (3) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเรื่องจิตในทัศนะพุทธปรัชญากับจิตว่างของฮวงโป ซึ่งงานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงโดยการเก็บข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิโดยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวข้องแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยวิธีพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

* ได้รับบทความ: 12 มีนาคม 2563; แก้ไขบทความ: 29 มีนาคม 2563; ตอรับตีพิมพ์: 30 มีนาคม 2563
Received: March 12, 2020; Revised: March 26, 2020; Accepted: March 30, 2020

ผลการวิจัยพบว่า

1) แนวคิดเรื่องจิตในพุทธปรัชญา พบว่า จิต คือ สภาพการรับรู้อารมณ์ทางอายตนะ เป็นธาตุที่มีคุณสมบัติรู้ เป็นนามธรรม ลักษณะธรรมชาติของจิตในพุทธปรัชญา ถือว่า จิต มีโน วิญญาณ เป็นอย่างเดียวกันในด้านสภาวะ จิตในพุทธปรัชญามหายานมีลักษณะเป็นจิตเดิมแท้ คือ ดำรงอยู่ทั่วไป กระบวนการรับรู้ของจิตในพุทธปรัชญา คือ อายตโนวิญญาณ เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาจิตในพุทธปรัชญา การตรัสรู้ตามทัศนะของเขื่อนั้นจะเน้นถึงการตรัสรู้อย่างฉับพลันเรียกว่า “ซาโตริ” หมายถึงการรู้แจ้งแห่งสภาวะความจริงสูงสุด เป็นประสบการณ์การรับรู้ความจริงว่าสรรพสิ่งในจักรวาลล้วนเป็นหนึ่งเดียวกัน มีวิธีการหลักเพื่อการบรรลุธรรม 3 วิธีด้วยกัน คือ ซาเซ็น หรือการนั่งสมาธิ ซันเซ็น หรือการขบคิดปริศนาธรรม และ มนโด

2) แนวคิดเรื่องจิตตามทัศนะของฮวงโป พบว่า จิตโดยเนื้อแท้มีลักษณะของความ เป็นพุทธหรือจิตดั้งเดิมนั้นไม่ได้มีอะไรที่ซับซ้อนเป็นความว่างหรือธรรมชาติแท้ๆ เพียงแต่ว่า มันถูกบดบังด้วยความคิดและกิเลสต่างๆ จิตมีเพียงหนึ่ง นอกจากจิตหนึ่ง นี้แล้ว มิได้ มีอะไร ตั้งอยู่เลย จิตเดิมแท้เป็นความว่าง หลักการปฏิบัติ การที่จะเข้าใจถึงพุทธภาวะอันสูงสุดใน ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธ แนวคิดความหลุดพ้นในสภาวะจิตตามคำสอนของฮวงโป ที่ว่าจิต นี้ มีใจจิตซึ่งเป็นความคิดปรุงแต่ง มันเป็นสิ่งซึ่งอยู่ต่างหาก ปราศจากการเกี่ยวข้องกับรูปธรรม โดยสิ้นเชิง ด้วยการปฏิบัติทางจิตให้เกิดความสงบ ความบริสุทธิ์ ความว่าง มุ่งสู่ความหลุดพ้น ที่เป็นเป้าหมายสูงสุด

3) วิเคราะห์เรื่องจิตตามทัศนะพุทธปรัชญากับจิตว่างของฮวงโป พบว่า สภาวะจิต ว่างหรือความว่าง เป็น ธรรมกาย สัมโภคกาย นิรมานกาย ซึ่งนำไปสู่นิพพาน เป็นสภาวะจิต ว่างจากความทุกข์ทั้งทางโลกและทางธรรม จิตว่างจากความคิด การทำให้จิตว่างจากความคิด ปรุงแต่ง จิตว่างจากตัวตน จิตว่างจากปัญญา และลักษณะของจิตว่าง เป็นการปรุงแต่งเจตสิก คือความว่างภายใน ซึ่งเป็นธรรมชาติเดิมแท้ ลักษณะแห่งความว่างหรือสูญญตาจึงเป็นไปเพื่อ ประโยชน์สุขและเกื้อกูลแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย การทำจิตให้ว่างมีประโยชน์มาก คือ 1) ช่วยลด ความคิดฟุ้งซ่าน 2) ช่วยความตรึงเครียด 3) ช่วยระงับความโกรธได้ 4) ทำให้จิตสงบ มี ความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ 5) ทำให้จิตผ่องใส เมื่อจิตผ่องใส ฌีวพรรณวรรณะ 6) ทำให้จิตใจมีกำลังขึ้นมา 7) เมื่อจิตว่างจะเป็นที่มาของสติ 8) เมื่อมีสติจะเป็นที่มาแห่ง ปัญญา 9) เป็นทางมาแห่งความดี และที่สุด คือ นิพพาน

คำสำคัญ: แนวคิดเรื่องจิตว่าง; จิตว่างของฮวงโป

Abstract

The aims of this research were: 1) to study the concepts of the empty mind in Buddhist philosophy; 2) to study the mind concept of Huang Po; 3) to analyze the concepts of mind in the Buddhist philosophical perspectives and the empty mind of Huang Po. This study was carried out by mean of the documentary research and the data were collected from the primary and secondary sources before being presented by the descriptive analysis based on the inductive reasoning method.

The research results were as follows:

1) According to the concept of the mind in Buddhist philosophy, the mind (citta) is the condition to perceive the feeling through the sense doors (ajjihattikāyatana). It is the element (dhātu) with the qualification of cognition which is intangible. Based on the natural characteristics of the mind in Buddhist philosophy, citta, mano and viññāṇa are the same in term of their status. The mind in Mahayana Buddhism has its characteristic as the original mind which generally remains. The process of the mind's perception in Buddhist philosophy is called 'ālayaviññāṇa' that is the ultimate goal of the mind development in Buddhist philosophy. The enlightenment in the view of Zen focuses on the sudden enlightenment called 'satori' meaning the realization of the highest truth. It is the perception experience that all things in the universe are united. There are three principles to attain the dhamma: 'sasen' or meditation, 'sunsen' or dhamma puzzle consideration and 'mondo'.

2) The study of the mind concept of Huang Po found that the mind is characterized as the Buddhahood or primordial mind that is emptiness with its true nature covered by thought or defilements. There is only one mind. Without this, there is nothing. The primordial mind is emptiness. The principal practice to attain the highest Buddha nature and the concept of liberation of the mind in the teaching of Huang Po that 'the mind is not the mind

contaminated, it is separated without involvement with the tangible' is to make the mind calm, pure, empty and focused on the highest goal.

3) Based on the analysis of the concepts of mind in the Buddhist philosophical perspectives and the empty mind of Huang Po, it was found that the empty mind or emptiness is the dharmakāya, sambhogakāya and nirmanakāya leading to nirvana, and is the empty condition of the mind from suffering in both worldly and dhamma realms. The mind is emptied of thought, motive, self and wisdom. The characteristic of emptiness is the formation of cetasika (mental concomitants) that is the internal emptiness which is the original nature. The emptiness or suññata is for the sake of the happiness of beings. Making the mind's emptiness has many benefits: 1) to reduce wandering thought; 2) to reduce stress; 3) to reduce anger; 4) to calm the mind and create physical and mental happiness; 5) to purify the mind; 6) to empower the mind; 7) to be conscious; 8) to cultivate wisdom; 9) to lead the mind to goodness and nirvana.

Keywords: Concept of the Empty Mind; The Huang Po's Concept of the Empty Mind

บทนำ

พุทธปรัชญาเถรวาทได้ให้ความหมายของคำว่า “จิต” ไว้ว่า คำว่า จิต หมายความว่า คิดหรือรู้อารมณ์ มีข้อความรองรับไว้ว่า “ธรรมชาติใดย่อมคิด อธิบายความว่า ย่อมรู้แจ้งอารมณ์” หมายความว่า ก่อหรือสร้าง มีข้อความรองรับว่า “ที่ชื่อว่าจิตเพราะก่อหรือสร้างให้วิจิตร” หมายความว่า เก็บ หรือสั่งสม มีข้อความรองรับว่า “ที่ชื่อว่าจิต เพราะสั่งสมสันดาน (การสืบต่อ) ของตน หรือที่ชื่อว่า จิต เพราะสั่งสมไว้ด้วยกรรมและกิเลส” และความหมายว่า วิจิตร มีข้อความรองรับว่า “ที่ชื่อว่า จิต เพราะรักษาไว้ซึ่งความวิจิตร หรือ ชื่อว่าจิต เพราะมีอารมณ์อันวิจิตร หมายถึงวิจิตรทั้งตัวของจิตเองและอารมณ์ที่จิตปรุงแต่งขึ้น (อภิ.ส อ.(บาลี) : 110) ส่วนพุทธปรัชญามหายานแยกโดยเฉพาะในนิกายโยคอาจารย์ได้ให้ความหมายคำว่า

“จิต” ไว้หลายนัยดังนี้ ที่ชื่อว่าจิต เพราะพอกพูน (อาจิต) และสังสม (อุจิต) อารมณ์ 6 คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ ในนิกายโยคอาจารย์ว่า “จิต” เป็นชื่อเรียกให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการทำงานของจิตในเรื่องของการสังสมพอกพูนข้อมูลแห่งประสบการณ์ที่รับรู้ทางอายตนะ รวมทั้งสังสมกิเลส วิบากกรรม และความเคยชินต่างๆ (พระมหาสมบุญ วุฒิกโร, 2552 : 113)

จากข้อความที่กล่าวมานี้จะเห็นว่าทั้งสองนิกายได้ให้ความเกี่ยวกับจิตคล้ายคลึงกัน แต่เมื่อวิเคราะห์ถึงแนวคิดเรื่องจิตว่าง พุทธศาสนาทั้งสองนิกายได้ให้ความสอดคล้องกันหรือไม่เป็นปัญหาที่ต้องการคำตอบจากการทำวิจัยครั้งนี้ ซึ่งคำว่า “จิตว่าง” นั้นไม่ใช่หมายถึงไม่รู้อะไร แต่เป็นจิตที่จะรู้อะไรที่สุดเพราะเมื่อจิตว่างนี้ จิตจะไม่ประกอบด้วยความเห็นแก่ตัว ดังนั้น ถ้าเรานึกไปในทางกระแสของความไม่เห็นแก่ตัวแล้ว มันไม่มีทางผิด และจะเห็นความบริสุทธิ์ยุติธรรมอย่างยิ่งข้อความที่อ้างถึงนี้ น่าจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับความว่างในระดับหนึ่งได้ โดยจะเห็นถึง ความว่างใน 2 มิติ โดยมิติแรกคือความว่างทางวัตถุ และมิติที่สองคือความว่างทางจิต (พุทธทาส(ภิกขุ), 2550 : 250-255) พระพุทธเจ้าตรัสว่า “โลกนี้ว่างเพราะว่างจากตัวตน หรือของตน” จิตที่มองเห็นโลกทั้งหลาย ทั้งหมด โดยความเป็นของว่าง จิตนี้ที่ว่างเอง คือไม่ยึดถืออะไรว่าเป็นตัวเรา เป็นของเรา ไม่เกิดโลภะ โทสะ โมหะ นี้เราก็ต้องรู้ นี้เราก็ต้องมองเห็นว่า จิตของเรากำลังว่าง หรือจิตของเรากำลังวุ่น (พุทธทาส (ภิกขุ), 2550 : 214) ตั้งใจความต่อไปนี้ “สุญโต โลก อเวกขสสุ โมฆราชสทาสโต” มีใจความว่า เธอจงมองดูโลกโดยความเป็นของว่าง มีสติอยู่อย่างนี้ทุกเมื่อ และเมื่อเธอมองเห็นโลกในลักษณะอย่างนี้ ความตายก็จะค้นหาตัวเธอไม่พบ น้อย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งมีใจความว่า “ถ้าใครเห็นโลกโดยความเป็นของว่างอยู่แล้ว ผู้นั้นจะอยู่เหนืออำนาจของความทุกข์ซึ่งมีความตายเป็นประธาน”

จากทัศนะเรื่องจิตว่างดังกล่าวมานี้มีข้อสงสัยในเรื่องจิตว่างระหว่างพุทธปรัชญาเถรวาทกับจิตว่างของฮวงโปว่ามีข้อเหมือนและแตกต่างกันอย่างไรซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดเป็นประเด็นเพื่อการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบไว้ดังนี้ คือ ความหมายของจิตว่าง ลักษณะของจิตว่าง กระบวนการรับรู้ ผลของการมีจิตว่างวิธีการเข้าถึงจิตว่างและเป้าหมายสูงสุดของจิตซึ่งฮวงโปได้นำเสนอว่า จิตเต็มแท้ เป็นความว่างจากสิ่งทีควรจะถือว่าเป็นตัวเป็นตน ส่วนเถรวาทให้ทัศนะว่า จิตว่าง หมายถึง จิตบริสุทธิ์ที่ขจัดกิเลสคือ ราคะ โทสะ โมหะออกจากขันธสันดานได้โดยสิ้นเชิงเท่านั้น (เสถียร โพธิ์นันทน์, 2541 : 280)

จากปัญหาดังกล่าวมานี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่ทำวิจัยเรื่องการวิเคราะห์แนวคิดเรื่องจิตว่างของฮวงโป เพื่อเป็นการจัดข้อสงสัยต่างๆ เกี่ยวกับจิตว่างในพุทธปรัชญาเถรวาท และฮวงโปว่ามีความสอดคล้องกันตามประเด็นที่ตั้งไว้เพื่อการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบแล้ว นั้น สิ่งที่ค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้จะเป็นคุณูปประโยชน์แก่ผู้สนใจในแนวคิดเรื่องจิตว่างทั้งที่เป็นพุทธปรัชญาเถรวาทและมหายาน และสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องจิตในพุทธปรัชญาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องจิตในทัศนะของฮวงโป
3. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเรื่องจิตว่างในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาทกับจิตว่างของฮวงโป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยต่างๆ ที่มาจากงานเขียน บทความทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง หนังสือ ตำรา ฯลฯ
2. ศึกษาแนวคิดเรื่องจิตในพุทธปรัชญาเถรวาทกับพุทธปรัชญามหายาน
3. นำข้อมูลที่ได้ศึกษามาข้างต้นมาเรียบเรียงและวิเคราะห์ใน 2 ด้าน คือ
 - 1) ศึกษาจิตในพุทธปรัชญาเถรวาทและฮวงโป
 - 2) วิเคราะห์แนวคิดเรื่องจิตว่างของฮวงโป
4. สรุปผลการวิจัยและนำเสนอข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

ผลการวิจัย

1) แนวคิดเรื่องจิตในพุทธปรัชญา พบว่า จิต คือ สภาพการรับรู้อารมณ์ทางอายตนะ เป็นธาตุที่มีคุณสมบัติรู้ เป็นนามธรรม ลักษณะธรรมชาติของจิตในพุทธปรัชญา ถือว่า จิต มโน วิญญาณ เป็นอย่างเดียวกันในด้านสภาวะ จิตในพุทธปรัชญามหายานมีลักษณะเป็นจิตเดิมแท้ คือดำรงอยู่ทั่วไป กระบวนการรับรู้ของจิตในพุทธปรัชญา คืออภิปัญญา

เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาจิตในพุทธปรัชญา การตรัสรู้ตามที่ชนะของเขื่อนั้นจะเน้นถึงการตรัสรู้อย่างฉับพลันเรียกว่า “ซาโตริ” หมายถึงการรู้แจ้งแห่งสภาวะความจริงสูงสุด เป็นประสบการณ์การรับรู้ความจริงว่าสรรพสิ่งในจักรวาลล้วนเป็นหนึ่งเดียวกัน มีวิธีการหลักเพื่อการบรรลุธรรม 3 วิธีด้วยกัน คือ ซาเซ็น หรือการนั่งสมาธิ ชันเซ็น หรือการขบคิดปริศนาธรรม และ มนโด

2) แนวคิดเรื่องจิตตามทัศนะของฮวงโป พบว่า จิตโดยเนื้อแท้มีลักษณะของความ เป็นพุทธหรือจิตดั้งเดิมนั้นไม่ได้มีอะไรที่ซับซ้อนเป็นความว่างหรือธรรมชาติแท้ๆ เพียงแต่ว่า มันถูกบดบังด้วยความคิดและกิเลสต่างๆ จิตมีเพียงหนึ่ง นอกจากจิตหนึ่ง นี้แล้ว มิได้ มีอะไร ตั้งอยู่เลย จิตเดิมแท้เป็นความว่าง หลักการปฏิบัติ การที่จะเข้าไปถึงพุทธภาวะอันสูงสุดใน ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธ แนวคิดความหลุดพ้นในสภาวะจิตตามคำสอนของฮวงโป ที่ว่า จิตนี้ มิใช่จิตซึ่งเป็นความคิดปรุงแต่ง มันเป็นสิ่งซึ่งอยู่ต่างหาก ปราศจากการเกี่ยวข้องกับ รูปธรรมโดยสิ้นเชิง ด้วยการปฏิบัติทางจิตให้เกิดความสงบ ความบริสุทธิ์ ความว่าง มุ่งสู่ความ หลุดพ้น ที่เป็นเป้าหมายสูงสุด

3) วิเคราะห์เรื่องจิตตามทัศนะพุทธปรัชญากับจิตว่างของฮวงโป พบว่า สภาวะจิต ว่างหรือความว่าง เป็น ธรรมกาย สัมโภคกาย นิรมานกาย ซึ่งนำไปสู่นิพพาน เป็นสภาวะจิต ว่างจากความทุกข์ทั้งทางโลกและทางธรรม จิตว่างจากความคิด การทำให้จิตว่างจาก ความคิดปรุงแต่ง จิตว่างจากตัวตน จิตว่างจากปัญญา และลักษณะของจิตว่าง เป็นการปรุง แต่งเจตสิก คือความว่างภายใน ซึ่งเป็นธรรมชาติเดิมแท้ ลักษณะแห่งความว่างหรือสูญญตา จึงเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขและเกื้อกูลแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย การทำจิตให้ว่างมีประโยชน์มาก คือ 1) ช่วยลดความคิดฟุ้งซ่าน 2) ช่วยความตรึงเครียด 3) ช่วยระงับความโกรธได้ 4) ทำให้ จิตสงบ มีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ 5) ทำให้จิตผ่องใส เมื่อจิตผ่องใส ผิวพรรณวรรณะ 6) ทำให้จิตใจมีกำลังขึ้นมา 7) เมื่อจิตว่างจะเป็นที่มาของสติ 8) เมื่อมีสติจะเป็นที่มาแห่ง ปัญญา 9) เป็นทางมาแห่งความดี และที่สุดคือนิพพาน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์แนวคิดเรื่องจิตว่างของฮวงโปผู้วิจัยได้พบประเด็น ที่น่าสนใจหลายประเด็นในเรื่องของจิตว่างของฮวงโป ผู้วิจัยจึงนำประเด็นเหล่านั้นมาเพื่อทำ การอภิปรายผล ดังนี้

1. จิตในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นสภาพการรับรู้อารมณ์ทางอายตนะ เป็นธาตุที่มีคุณสมบัติรู้ เป็นลักษณะนามธรรม คำว่า จิต มโน วิญญาณ เป็นอย่างเดียวกันในด้านสภาวะ ส่วนจิตในพุทธปรัชญามหายานมีลักษณะเป็นจิตเดิมแท้ คือดำรงอยู่ทั่วไป ซึ่งสอดคล้องกับ (พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2548 : 172) ที่ได้เขียนหนังสือเรื่อง ตามรอยธรรมครบ 50 ปี สรุปความได้ว่า จิตคือธรรมชาติที่คิดถึงอารมณ์ อารมณ์คือสิ่งที่จิตคิด 6 ประการ คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และธรรมารมณ์ (จินตภาพ) จิต เข้ามาอาศัยใน รูปร่างกาย (รูปขันธ์) รูปขันธ์ มีช่องทางรับอารมณ์ 5 ช่อง คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย รับอารมณ์ชั้นนอก (รูป เสียง กลิ่น รส กายสัมผัส) เป็นคู่เรียงตามลำดับ ทำให้เกิดอาการของจิตที่เนื่องด้วยอารมณ์ชั้น คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ และเกิดอารมณ์ชั้นใน (ธัมมารมณ์) จากอดีตอารมณ์ คือ สัญญา ความจำได้หมายรู้ ซึ่งก็ทำให้เกิดอาการของจิตที่เนื่องด้วยอารมณ์ คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เช่นกัน ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเกิดขึ้นที่จิตตลอดเวลาที่ละอารมณ์ตลอดชีวิต

2. จิตตามทัศนะของฮวงโป มีลักษณะของความเป็นพุทธะหรือจิตดั้งเดิมนั้นไม่ได้มีอะไรที่ซับซ้อนเป็นความว่างหรือธรรมชาติแท้ๆ เพียงแต่ว่ามันถูกบดบังด้วยความคิดและกิเลสต่างๆ จิตมีเพียงหนึ่งนอกจากจิตหนึ่งนี้แล้วไม่ได้มีอะไรตั้งอยู่เลยซึ่งสอดคล้องกับ (พุทธทาสภิกขุ, 2531 : 27-28) ที่กล่าวไว้ในหนังสือ คำสอนของฮวงโปสรุปได้ว่าจิตของพุทธะและของสัตว์ทั้งหลายคือสภาวะที่ว่างจากตัวตน หรือจิตเดิม คือเข้าสู่สภาวะเดิม ที่เป็นความสะอาด แต่ยังไม่บริสุทธิ์ คือ ยังไม่มีปัญญา จิตเดิมนี่ เป็นจิตที่ทุกคนมีอยู่แล้ว แต่เพราะความหลง อวิชชา จึงมาเวียนว่าย ตายเกิดในวัฏฏะสงสารนี้เมื่อพระพุทธเจ้าทรงประกาศสัจธรรมอริยสัจ 4 ก็เพื่อยังมรรค ผล ให้เกิดขึ้น กำจัดอวิชชา ทำอวิชชาให้เกิดขึ้น เห็นแจ้งในไตรลักษณ์ 3 จิตเดิมนี่เมื่อมีวิชชา ก็คือ จิตพุทธะ

3. สภาวะจิตว่างหรือความว่างเป็นธรรมกาย สัมโภคกาย นิรมานกาย ซึ่งนำไปสู่นิพพาน เป็นสภาวะจิตว่างจากความทุกข์ทั้งทางโลกและทางธรรม จิตว่างจากความคิด การทำให้จิตว่างจากความคิดปรุงแต่ง จิตว่างจากตัวตน จิตว่างจากปัญญา และลักษณะของจิตว่าง เป็นการปรุงแต่งเจตสิก คือความว่างภายใน ซึ่งเป็นธรรมชาติเดิมแท้ ซึ่งสอดคล้องกับ (พุทธทาส (ภิกขุ), 2550 : 39) ที่ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ว่างจากตัวกู สรุปได้ว่า จิตว่าง ไม่ได้หมายความว่า ไม่มีอะไรอยู่เลย สิ่งต่างๆยังคงมีอยู่ จิตยังคงทำงานไปตามประสาจิต แต่เพราะจิตไม่ยึดมั่นถือมั่น มองโลกตามความเป็นจริงคือ โลกเป็นของว่าง การเข้าไปยึดถือว่า

เป็นนั่น เป็นนี่ เป็นของเรา เป็นของเขา เป็นตัวตนของเรา เป็นตัวตนของเขา คือจิตที่ประกอบด้วยอวิชชาและซึ่งสอดคล้องกับ (สมภาร พรหมทา, 2534 : 53) ที่ได้กล่าวไว้ในหนังสือพุทธศาสนานิกายเซน สรุปได้ว่า การถ่ายทอดพิเศษนอกตำรา ที่ไม่ต้องอาศัยตำรา เพราะตำรานั้นเป็นม่านของอวิชชาที่บังตาคนไม่ให้เห็นความว่าง ตำราเป็นเพียงการบันทึกของคำพูด หลักธรรมที่แท้จริงนั้นแสดงไม่ได้ด้วยคำพูด แต่เราต้องเข้าถึงธรรมชาติเดิมแท้ของธรรมชาติ กล่าวคือ ความว่าง ตามแนวคิดของฮวงโป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

(1) การศึกษาจิตว่างในที่นี้ผู้วิจัยได้ศึกษาในส่วนเฉพาะที่เกิดจากคำสอนของฮวงโปซึ่งในบางส่วนอาจจะไม่ครอบคลุมมากนักแต่ก็ช่วยในการเป็นแนวทางให้กับผู้ที่สนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ในเรื่องของจิตว่าง อันเป็นหลักธรรมขั้นสูงสุดที่ผู้ปรารถนาจะศึกษาให้ละเอียดขึ้นมากกว่านี้ควรศึกษาเอกสารเพิ่มเติม

(2) จิตว่าง ในทรรศนะของพุทธปรัชญามหายาน และพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีทั้งความเหมือนและความแตกต่างกัน แต่เมื่อศึกษาให้ดีแล้วเราจะเห็นว่า มีสิ่งที่เหมือนกันอยู่มากด้วยเหตุนี้จิตว่างจึงจำเป็นต่อการพัฒนาจิตของบุคคลผู้ปฏิบัติให้สูงขึ้น

(3) จิตว่างเป็นสิ่งที่จะต้องศึกษาอย่างละเอียดมากขึ้นกว่านี้ ด้วยการที่เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาเรียนรู้เองจะต้องเข้าใจและเข้าถึงด้วยการฝึกปฏิบัติ เพราะการอาศัยในเฉพาะทางทฤษฎีนั้นไม่สามารถทำให้เกิดความเข้าใจและเข้าถึงอย่างทอ้งแท้ได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- (1) ควรศึกษาเปรียบเทียบจิตว่างในพุทธปรัชญาเถรวาทกับพุทธปรัชญามหายาน
- (2) ควรศึกษาการดำเนินชีวิตด้วยจิตว่างในปรัชญาเต๋า
- (3) ควรศึกษาวิเคราะห์ความว่างในปรัชญาอินเดีย

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้พบองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากสภาวะจิตว่าง โดยแบ่งเป็น ดังนี้

1. ด้านปัจเจกบุคคล สภาวะจิตว่างจากการยึดติดในอารมณ์ต่างๆ ทั้งอิฐฐารมณ์และอนิฐฐารมณ์จะช่วยให้การดำเนินชีวิตพบแต่ความสุข และพัฒนาชีวิตให้บรรลุเป้าหมายที่สูงสุดคือนิพพาน

2. ด้านสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคมที่ไม่เห็นแก่ตัวลดความยึดมั่นถือมั่นในความเป็นตัวตนเราเขา พวกเราพวกเขา จะทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมมีแต่ความสงบสุข และเป็นสังคมแห่งการพึ่งพา

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเดปิตกั 2500*.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2531). *คำสอนของหลวงปู่*. กรุงเทพมหานคร : ธรรมบุชา.

พุทธทาสภิกขุ. (2550). *จิตว่าง*. กรุงเทพมหานคร: ไทยควอลิตี้บุ๊กส์.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต). (2548). *ตามรอยธรรมครอบ 50 ปี*. กรุงเทพมหานคร :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสมบุญรณ์ วุฒิกโร. (2552). *จิตตมาตฺรของสำนักโยคอาจารย์ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์*

ตามแนวคิดของจิตใจในพระพุทศศาสนายุคต้น. ดุษฎีนิพนธ์สาขาพระพุทศศาสนา,

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมภาร พรมทา. (2534). *อัตถิตากับนัตถิตาในพุทศปรัชญาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์อักษร

ศาสตรดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสถียร โปธิ์นันทะ. (2541). *ประวัติศาสตร์พระพุทศศาสนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.